

۱۴۹۸۵۰۸
۹۴۳۱۸۸

آینده پژوهی

پارادایمی نوین در برنامه ریزی
با تأکید بر برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای
(مبانی، مفاهیم، رویکردها و روش‌ها)

تألیف

دکتر کرامت‌الله زیاری

(استاد دانشگاه تهران)

طاها ربانی

دکتر رامین ساعدموچشی

(دکتری برنامه ریزی شهری دانشگاه تهران)

شماره مسلسل ۹۰۰۵

شماره انتشار ۳۸۰۲

انتشارات دانشگاه تهران

سرشناسه	زیاری، کرامت‌الله، ۱۳۳۲-
عنوان و نام پدیدآور	آینده‌پژوهی: پارادایمی نوین در برنامه‌ریزی با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای (مبانی، مفاهیم، رویکردها و روش‌ها) / تألیف کرامت‌الله زیاری، طاهار ربانی، رامین ساعدموچشی.
مشخصات نشر	تهران: دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۱۴۸ ص.
فروست	انتشارات دانشگاه تهران؛ شماره انتشار ۳۸۰۲.
شابک	978-964-03-7026-1
حیثیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	شهرسازی-- طرح و برنامه‌ریزی
موضوع	شهرسازی-- آینده‌نگری
شماره افزوده	ربانی، طاهار، ۱۳۶۵-
شناسه افزوده	ساعت، رامین، ۱۳۵۹-
شناسه افزوده	دانشگاه تهران، مؤسسه انتشارات
رده‌بندی کنگره	HT ۱۶۶ / ۹۱۹ ۱۱۲۲
رده‌بندی دیویی	۳۰۷/۱۲۱۶
شماره کتابشناسی ملی	۴۸۱۱۰۴

این کتاب مشمول قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و نشریات است. تکثیر کتاب به هر روش اعم از فتوکپی، ریسوگرافی، تهیه فایل‌های pdf، لوح فشرده، بازنویسی در ویلاها، سایت‌ها، مجله‌ها و کتاب، بدون اجازه کتبی ناشر مجاز نیست و موجب پیگرد قانونی می‌شود. تمامی حقوق برای ناشر محفوظ است.

ISBN:978-964-03-7026-1

9 789640 370261

عنوان: آینده‌پژوهی: پارادایمی نوین در برنامه‌ریزی با تأکید بر برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای (مبانی، مفاهیم، رویکردها و روش‌ها)

تألیف: دکتر کرامت‌الله زیاری- طاهار ربانی- دکتر رامین ساعدموچشی

نوبت چاپ: اول

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

چاپ و صحافی: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

«مسئولیت صحت مطالب کتاب با مؤلفان است»

بها: ۱۰۰۰۰۰ ریال

خیابان کارگر شمالی - خیابان شهید فرش مقدّم - مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران

پست الکترونیک: press@ut.ac.ir - تارنما: <http://press.ut.ac.ir>

پخش و فروش: تلفکس ۸۸۳۳۸۷۱۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	ح
فصل اول: مفاهیم برنامه‌ریزی، جایگاه آینده، نگرش و رویکرد به آن در برنامه‌ریزی.....	۱
۱. مقدمه.....	۱
۱.۱ برنامه و برنامه‌ریزی.....	۱
۱.۱.۱ شناخ.....	۱
۱.۱.۲ سودمندی برنامه‌ریزی.....	۳
۱.۱.۳ ضرورت برنامه‌ریزی.....	۴
۱.۲ پرسش‌های اساسی در برنامه‌ریزی.....	۴
۱.۳ برنامه‌ریزی و راهبرد.....	۸
۱.۳.۱ راهبرد و تفکر راهبردی.....	۸
۱.۳.۲ تفاوت تفکر تاکتیکی و تفکر استراتژیک.....	۱۰
۱.۳.۳ تعریف برنامه‌ریزی استراتژیک.....	۱۰
۱.۳.۴ مزیت‌ها و کاربردهای برنامه‌ریزی استراتژیک.....	۱۳
۱.۳.۵ برنامه‌ریزی استراتژیک شهری.....	۱۴
جمع‌بندی.....	۱۸
فصل دوم: آینده‌پژوهی.....	۲۱
۲.۱ برنامه‌ریزی از منظر آینده‌نگری.....	۲۱
۲.۲ مفاهیم زیربنایی آینده‌پژوهی.....	۲۳
۲.۳ آینده به‌منزله مهم‌ترین بعد زمان در آینده‌پژوهی.....	۲۶
۲.۴ دوره‌های زمانی در آینده‌پژوهی.....	۲۷
۲.۵ دسته‌بندی تصورات از آینده در آینده‌پژوهی.....	۲۸
۲.۶ مفاهیم اساسی آینده‌پژوهی.....	۲۹
۲.۶.۱ مفهوم حال وسیع.....	۲۹

۲۶.۲	تغییر
۲۶.۳	پیچیدگی
۲۶.۴	عدم قطعیت
۲.۷	ریشه‌های آینده‌پژوهی
۲.۷.۱	داستان‌پردازی نخستین رویکرد به آینده
۲.۷.۲	نقش دانشمندان باستانی در شکل‌گیری تفکر آینده‌نگری
۲.۸	مراحل آینده‌پژوهی
۲.۸.۱	مرحله اول: پایه‌گذاری بنیان‌های فلسفی آینده‌پژوهی
۲.۸.۲	مرحله دوم: شکوفایی
۲.۸.۳	مرحله سوم: تکمیل
۲.۸.۴	دوره چهارم: تجدید حیات
۲.۹	بنیان‌های روش‌شناختی آینده‌پژوهی
۲.۱۰	تفاوت آینده‌پژوهی با سایر رشته‌های آینده‌نگری
۲.۱۱	ویژگی‌های کارهای آینده‌پژوهان در قایسه با کارهای سایر رشته‌های علمی
۲.۱۲	هدف آینده‌پژوهی
۲.۱۳	مراحل فرایند آینده‌نگاری
	جمع‌بندی
	فصل سوم: مدل‌ها، رویکردها و روش‌های آینده‌پژوهی
۳.۱	پارادایم‌ها و رویکردهای آینده‌پژوهی
۳.۱.۱	دسته‌بندی روش‌های آینده‌پژوهی بر اساس ویژگی‌های روش‌ها
۳.۲	تشریح چند روش آینده‌پژوهی
۳.۲.۲	دلفی
۳.۲.۳	تحلیل اثر متقابل
۳.۲.۴	تحلیل ساختاری
۳.۲.۵	پیمایش محیطی
۳.۲.۶	برون‌یابی روند
۳.۲.۷	مدل‌سازی و شبیه‌سازی
۳.۲.۸	تحلیل روند

۷۹	۳.۲.۹ تحلیل تاریخی
۷۹	۳.۲.۱۰ نظرخواهی و مشاوره
۸۰	۳.۲.۱۱ توفان ذهنی (ذهن‌انگیزی)
۸۱	۳.۲.۱۲ سناریونویسی
۸۷	۳.۲.۱۱۳ چشم‌اندازپردازی
۸۸	۳.۲.۱۴ برنامه‌ریزی پابرجا
۸۹	جمع‌بندی
۹۱	فصل چهارم: کاربرد رویکرد آینده‌پژوهی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای
۹۳	۴.۱ سیر تحول آینده در برنامه‌ریزی مدرن شهری
۹۵	۴.۲ تکامل تاریخی آینده‌پژوهی و نظریه‌های برنامه‌ریزی
۱۰۰	۴.۳ برنامه‌ریزی شهری و آینده‌پژوهی
۱۰۵	۴.۴ شباهت‌ها و تفاوت‌های آینده‌پژوهی و برنامه‌ریزی به‌طور خلاصه
۱۰۷	۴.۵ دلایل تمایل روزافزون به برنامه‌ریزی با استفاده از رویکرد آینده‌نگر
۱۰۸	۴.۶ نقص‌های برنامه‌ریزی شهری در مواجهه با تغییرات آینده‌پژوهی
۱۱۱	۴.۶ مدل‌های ارتباط آینده‌پژوهی و برنامه‌ریزی
۱۱۱	۴.۶.۱ مدل آینده‌نگری (چشم‌انداز) فرانسوی
۱۱۲	۴.۶.۲ رویکرد برنامه‌ریزی آینده‌خلاق
۱۱۲	۴.۶.۳ مدل برنامه‌ریزی شهری آینده‌نگر (آینده‌مبنا): مدل واستراس
۱۱۳	۴.۶.۴ مدل اقدام هماهنگ
۱۱۵	۴.۷ آینده‌پژوهی و شهرداری
۱۱۷	۴.۸ برنامه‌های توسعه و آینده‌پژوهی در آفریقا به‌منزله یک نمونه جدید
۱۱۹	۴.۹ نظام برنامه‌ریزی شهری در ایران و آینده‌پژوهی
۱۲۵	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۲۶	توصیه‌های اصلاحی

پیشگفتار

آینده، نامعلوم، فریبنده و گاه تردیدآمیز است، چنانکه بشر را همواره مسحور و متوجه خود کرده است. در هر تعریفی از برنامه‌ریزی، نگاه به آینده و آینده‌نگری به‌مثابه بخش تفکیک‌ناپذیری مطرح می‌شود که همواره انگیزه انسان برای حرکت و ابزاری برای پیشرفت و تکوین شیوه‌های مدیریت و برنامه‌ریزی بوده است. از این دیدگاه، برنامه‌ریزی فعالیتی است برای ایجاد آمادگی در مواجهه با آینده.

واکاوی تاریخچه تغییر جایگاه آینده در برنامه‌ریزی از شیوه‌های مختلفی حکایت دارد که بسته به پیچیدگی جوامع، ابزار، تفکر برنامه‌ریزی تغییر و دگرگونی یافته است. از پیشگویی آینده با رمل و اسطرلاب و شیوه‌های جادوگری و نجوم تا پیش‌بینی بر اساس روش‌های آماری و ابزار پیشرفته ساخت دست بشر دو مرحله از نگاه آینده‌پژوهی طی شده است. در همه طول تاریخ بشر کشف آینده و پی بردن به قوانین آن به یکی از آرمان‌های دست‌نیافتنی بشر تبدیل شده است. مهم این است که در همه این دیدگاه‌ها به آینده به‌منزله تقدیر رخدادی دون تغییر نگریسته می‌شد که گویی انسان باید منتظر آن باشد و خود را با آن همسو کند. بدین ترتیب، تقدیرگرایی، تفکر مسلط بر آینده‌اندیشی انسان در تمام تاریخ بشر بوده است.

سده‌های بیستم و بیست‌ویکم با همه دستاوردهای علمی و فناوری آن خود دستاورد مهمی در زمینه اندیشه آینده برای انسان و علوم انسانی داشت و آن را به تعبیر آینده و قائل شدن جایگاه فعال برای انسان در شکل بخشیدن به آینده بود. این دوران را می‌توان دوره اندیشه در زمینه آینده دانست. این شیوه اندیشه جایگاهی فراتر از یک مکتب علمی و بخشی از فرایند تکوینی یک رشته تخصصی است. در بسیاری از کشورهای شمال آینده‌پژوهی به‌منزله رشته‌ای دانشگاهی در حال ادامه حیات است و این علم بیشتر علوم دیگر به‌ویژه حوزه علوم بین‌رشته‌ای و علوم انسانی را تحت تأثیر قرار داده است.

آینده‌پژوهی در وضعیت کنونی به‌مثابه یک فراپارادایم خود را در میان روش‌های بشری مطرح کرده؛ دانشی که بر مبنای رویکردی علمی، پویایی انسانی، گستردگی حوزه برنامه‌ریزی و تا حدودی تفکر ماجراجویانه سعی در تصویرسازی آینده بشری دارد. در این راه بن‌مایه اصلی آینده‌پژوهی اصولی همچون: نسبی بودن آینده، انعطاف در تفکر و برنامه‌ریزی، امکان‌پذیری همه احتمالات و گردش آزاد اطلاعات است. آینده‌پژوهی در پی ارتقای جایگاه انسان در رویکرد به آینده، ساده کردن پیچیدگی‌ها و فراهم آوردن بستری برای ظهور توانایی‌های بشری در همه ابعاد و زمینه‌هاست. در این میان شهر به‌منزله قالب اصلی زیستن در قرن بیست‌ویکم عرصه ظهور و بروز پیچیده‌ترین رخدادهای بشری و ابهام‌آمیزترین آینده‌های

پیش روی بشر است. شهرها داستان تلخ و شیرین تمدن بشری برای تکامل و تجلی توانایی انسان در گذر از رخدادهای تاریخی‌اند. از دید جهانی شهر جایگاه تمرکز جمعیتی است که ویژگی‌های خاصی همچون محدوده و عوامل استقرار، ساختن خیابان‌ها و خانه‌ها، کاربرد زمین و فعالیت‌های دیگر دارند (ویر، ۱۳۸۴: ۱۷). شهر پدیده‌ای است پیچیده، متکثر و پویا که درهم‌پیچیدگی مسائل، گروه‌ها، افراد، نهادها و گاه تناقض منافع رویارویی با آن را دشوار می‌کند. در چنین وضعیتی برنامه‌ریزی و مدیریت بیش از هر چیز نیازمند حرکت به سمت پذیرش پیچیدگی، تکثر و برنامه‌ریزی بر پایه شناخت جامع همه عناصر و عوامل است. شهرها همواره در طول تاریخ مرکز راهبری و هدایت رشد و توسعه انسانی بوده‌اند. بنابراین در فرایند دستیابی به توسعه پایدار انسانی، شهر جایگاهی محسوب می‌شود که دستیابی به رشد و توسعه در گرو سازوکارهای مناسب برنامه‌ریزی آینده‌نگر آن قرار دارد. رسیدن به رشد و توسعه، خود مفهومی است که از راه آینده‌نگری سارامد شهری دست‌یافتنی است. بنابراین برنامه‌ریزی شهری فعالیت سازمان‌یافته و تلاشی هوشیارانه، به‌منظور زینت بهترین راه‌حل‌های پیشنهادی، برای دسترسی به هدف‌های کلی در شهرهاست (Watson, 1987). در چنین شرایطی سؤال اینجاست که: جوامع و سازمان‌ها چگونه می‌توانند در چنین محیط چندبعدی و متغیری که فشارهای درونی و بیرونی گوناگونی به آنها وارد می‌شود به توسعه و بقای خود در آینده ادامه دهند؟ ابزار برای پیش‌بینی آینده وجود دارد؟ برنامه‌ریزان چگونه می‌توانند ضمن مقابله با این فشارها و تغییرات با افزایش بهره‌وری و میزان اثربخشی برنامه‌ها، جامعه را در سطح مقبولی نگه دارند؟ آیا شهروندان به‌تنهایی قادر خواهند بود در چنین محیط پیچیده و دائماً متغیری به نحو صحیح تصمیم‌گیری کنند؟ برنامه‌ریزان به نقشی در شکلهی وفاق جمعی بین شهروندان برای دستیابی به آینده بهتر دارند؟ چه تکنیک‌ها و روش‌هایی را می‌توان به‌کار برد تا با ابعاد پیچیده و شرایط متغیر محیط شهری وجود دارد؟

در پاسخ به این پرسش‌هاست که به‌کارگیری روش و رویکرد مناسب در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای مطرح می‌شود که، ضمن شناخت مسئله و عوامل تأثیرگذار بیرونی و داخلی در قالبی نظام‌مند، رویکردهای آینده را نیز پیش‌بینی و سازمان‌دهی حرکت توسعه شهری به سمت آینده‌ای آسان‌تر و پویا کند و شهروندان را برای دستیابی به آینده مطلوب شهر یاری دهد. هدایت برنامه‌ریزی‌شده یک جامعه به سمت آینده‌ای معلوم (که مطلوب هم باشد) تنها از طریق ایجاد تصویری مشترک از آینده ممکن است، بنابراین یکی از اصلی‌ترین مسائل پیش روی برنامه‌ریزان شهری در محیط پیچیده شهری ایجاد چنین تصویری است که در آینده‌پژوهی به‌طور مفصل به این مقوله پرداخته می‌شود. علی‌رغم همگامی شهر ایرانی با تمام دگرگونی‌های فضایی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی در بعد جهانی، برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای امروز کشور با چالشی جدی مواجه است که همانا رویکردهای غیرفعال و ناکش‌گرا به تغییرات جهانی است. وضع کنونی شهر ایرانی که بازتاب‌دهنده تفکرات برنامه‌ریزی در سطوح مختلف است، در بسیاری جهات

نگران‌کننده است. آینده‌مبهم این شهرها، جایگاه نامناسب و تعریف‌نشده برنامه‌ریزان و شهروندان و حتی در سطوح دیگر بازار و دولت پیامدهای گسترده‌ای برای این شهرها و شهروندان آن خواهد داشت. زمان آن رسیده که جامعه علمی کشور و نهادهای مردمی و ارگان‌های برنامه‌ریزی برای ساماندهی به برنامه‌ریزی، به‌منزله ستون اصلی تغییر در ساختار فضایی، گامی بلند به سوی ایفای نقش کنشگرانه در آینده کشور بردارند. نگاهی به رویکردها و اصول مطرح در برنامه‌ریزی کشور، علی‌رغم گام‌های مثبت در دهه ۸۰، نشانی از جایگاه مشخص برنامه‌ریزی، شهروند کنشگر، برنامه‌ریز و رویکردهای نوین علم برنامه‌ریزی نمی‌دهد. مجموعه پیش‌رو، با همه کاستی‌هایی که نگارندگان گاه به آن واقف و گاه در انتظار نمایان شدن آن هستند، با امید طرح مسئله (حداقل) در زمینه آینده‌پژوهی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای و طرح کردن روش‌های متداول این بخش‌ها تدوین شده است.

نگارش و ویرایش نوشته‌ها در قالب چهار فصل است. فصل اول مباحثی را در حوزه برنامه‌ریزی باهدف مشخص کردن جایگاه مفهابی و تحولات آن مطرح کرده است و به‌منزله دروازه ورود به بحث اصلی در بردارنده دیدگاه‌های نوین برنامه‌ریزی و شیوه‌های تفکر در برنامه‌ریزی جهانی است. پرداختن به مفاهیم اصلی در حوزه برنامه‌ریزی را اشاره به رویکرد اصلی نتیجه‌گرا و فرایندمحور در برنامه‌ریزی به‌منزله نقطه شروع بررسی روند تحولات برنامه‌ریزی مدنظر قرار گرفته است. درواقع این فصل پیش‌نیاز ورود به عرصه جدیدی است که نگاه به آینده را با توانمندسازی شهری در هم آمیخته و علم آینده‌پژوهی را شکل داده است. فصل دوم، با عنوان آینده‌پژوهی، به موضوع اصلی ارتباط دارد. ارائه تعاریف آینده‌پژوهی، ساختاربندی و ابعاد گستره این علم موضوعاتی است که در این فصل به آن پرداخته شده است. مفاهیمی زمانی در برنامه‌ریزی آینده‌نگرانه، واژه‌هایی همچون تغییر، عام‌قابلیت، پیچیدگی و... به‌منزله بنیان‌های آینده‌پژوهی در حوزه عمومی طرح شده‌اند. این بدان معناست که این بخش حوزه عمومی آینده‌پژوهی را هدف قرار داده است.

دربارۀ رویکردها، روش‌ها و مدل‌های آینده‌پژوهی در فصل سوم بحث شده است. این فصل حاوی مهم‌ترین روش‌ها و مدل‌های آینده‌پژوهی است و می‌تواند چارچوبی مناسب برای مطالعه بیشتر در کاربری این مدل‌ها در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای در ایران مدنظر قرار گیرد. درنهایت فصل چهارم، آخرین بخش، به‌جایگاه آینده‌پژوهی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای در ایران و جهان اختصاص یافته است. تلاش شده تا در این فصل به کاربردهای آینده‌پژوهی در این علم و همچنین رویکردهای کنونی در ایران و جهان پرداخته شده و راهی برای مطالعه بیشتر بازنمایی شود.

نگارندگان از تدوین این مجموعه دو هدف اصلی را دنبال می‌کنند: نخست مطرح کردن و شناساندن حوزه‌ای نوین در عرصه برنامه‌ریزی به‌صورت عمومی، و دوم طرح موضوع پیوند میان رویکردهای آینده‌نگارانه با عرصه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای. همچنان که علم آینده‌پژوهی و رویکردهای

آینده‌نگارانه در حوزه برنامه‌ریزی کشور جوان و در حال اثرگذاری است، در حوزه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای نیز این اثرگذاری در حال شکل‌گیری است. بنابراین شناسایی ابعاد پیوند، ارتباط و کاربست این دو حوزه بر عهده دانشگاه‌ها، دانشگاهیان و خبرگان این رشته است.

اهداف آموزشی این کتاب به‌طور خاص آشنا کردن دانشجویان و متخصصان حوزه مطالعات شهری با مفاهیم و ادبیات آینده‌پژوهی، نظریه‌های این حوزه، روش‌ها و مدل‌های مربوطه، تجارب و نحوه به‌کارگیری آینده‌پژوهی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای است.

مخاطبان این کتاب دامنه گسترده‌ای از دانشجویان در رشته‌های مرتبط با برنامه‌ریزی و مدیریت شهری و منطقه‌ای شامل دانشجویان رشته‌های شهرسازی، جغرافیا، مدیریت شهری، علوم اجتماعی و آینده‌پژوهی را دربرمی‌گیرد. همچنین متخصصان و مدیران مربوط در ادارات شهرداری، مراکز مطالعات و برنامه‌ریزی، استانداری‌ها، سازمان‌های مدیریت و برنامه‌ریزی و غالب نهادهای برنامه‌ریزی بخشی می‌توانند از این کتاب بهره‌مند شوند.

نگارندگان بر این باورند که این اثر همچون غالب پژوهش‌های علمی کاستی‌هایی دارد که یکی از دلایل آن نوپا و جوان بودن حوزه آینده‌پژوهی است. هدف نگارندگان، که آغازکنندگان مطالعه در زمینه آینده‌پژوهی در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای اند، گشایش دری به سوی پیوند این دو حوزه علمی است و در آغاز راه امید دارند با همت عالی دانشگاهیان و فرهیختگان کشور این راه ادامه یابد و دیگر آثار و پژوهش‌ها به غنای این اثر بیفزایند.

در پایان امید است پژوهش پیش رو، آغازی بر مطالعات گسترده در این زمینه به‌ویژه در مجامع دانشگاهی کشور باشد. همچنین از همه دانشگاهیان، حرفه‌مندان و دانشجویان رشته‌های مرتبط با این مجموعه درخواست می‌کنیم کاستی‌های کتاب را به نگارندگان اطلاع دهند تا در ویرایش نسخه‌های بعدی در نظر گرفته شود.